

RÖGÖS ÚTON AZ EURÓPAI UNIÓ A VÁLSÁGOK KORÁBAN

UJLAKI ANNA

PhD-hallgató, BCE Politikatudományi Doktori Iskola

MICHELE CINI & NIEVES PÉREZ-SOLÓRZANO BORRAGÁN (eds): *European Union Politics*. (Fifth Edition.) Oxford & New York, 2016. Oxford University Press. xxxv + 471 p. ISBN: 9780198708933

Európa az elmúlt évtizedben számos kihívással szembesült. A gazdasági válság már több mint egy évtizede érezteti hatását, a 2010-es évek az euroszkeptikus erők megerősödésének korszaka, az elmúlt néhány évben pedig a menekültválság kerül egyre inkább előtérbe. Ezek együtt vezetnek az európai szolidaritás jelenlegi válságához, illetve annak a közvélekedésnek a megerősödéséhez, amely az Európai Uniót már nem megoldásnak, hanem a probléma részének, esetleg kifejezetten az okának tekinti. A krízisek megoldására csak összehangolt, államokon átívelő szinten van esély, így nem véletlen, hogy mind a válságok, mind az azokra adott reakciók befolyásolják az Európai Unió jövőjét. A 21. század kihívásainak fényében egyértelmű, miért volt szükség a *European Union Politics* ötödik kiadására, amely reflektál ezekre az Európát érintő nehézségekre.

A könyv az Európai Unió történetét, működését, szerepét és jövőjét 21. századi perspektívából mutatja be. Nem csupán ismeretterjesztő jelleggel született, hanem a szó szoros értelmében vett 21. századi tankönyv. Ez alatt azt értem, hogy a könyvet,

aminek öt nagyobb része huszonhét fejezetre tagolva tárgyal számos, az Európai Unió ismeretéhez szükséges témát, a szerkesztői számos, a tanulást segítő elemmel látták el. Valamennyi fejezet rövid összefoglalóval kezdődik, emellett a fontos kifejezések és események kiemelt helyen szerepelnek. A legfontosabb tudnivalókat pedig néhány pontban vastagon szedve összesítik az olvasónak. Míg a szöveg fő részei a „megtanulandó” információt tartalmazák, a szorgalmasabb vagy épp kíváncsi olvasók az elkülönített szövegdobozokban leírt érdekességek révén bővíthetik tudásukat. Minden fejezet végén gyakorolhatunk a felkészülést segítő kérdésekkel, a további szakirodalmat felsoroló végjegyzetek pedig fontos internetes hivatkozásokat is kínálnak.

Amennyiben valaki az Európai Unióról kíván ismereteket szerezni, számos jó, átfogó művet talál. Hogy miért épp ezt a könyvet válassza? Egyrészt azért, mert kitűnő könyvet vehet kézbe (nem véletlen, hogy a 2003-as első kiadás óta a jelenlegi már az ötödik). Azonban a kötetnek van egy ennél sokkal fontosabb erénye.

A szerzők nem egyenes útként mutatják be az integráció történetét és az EU működését a kezdetektől napjainkig, hanem lépten-nyomon rámutatnak, hogy az Unió története vitákon, szkepticizmuson, kihívásokon, sőt válságokon át halad; és hogy ezek az álláspontok és kételyek, a krízisekre adott reakciókkal egyetemben nagyban meghatározzák az EU jövőjét.

Legyen szó az integrációnak az első részben helyet kapó történeti perspektívában való értelmezéséről, a második rész elméleti megközelítéseiről, a harmadik részben tárgyalt intézményekről és szereplőkről, az Unió főbb szakpolitikáit tárgyaló negyedik részről, és természetesen azokról a vitás kérdésekről, amelyekről az ötödik rész fejezetei szólnak, a kötet szerzői mindvégig hangot adnak a szembenálló érdekeknek és álláspontoknak. Még abban az esetben is, ha az integráció alakulásával ezek közül némelyik már háttérbe szorult. Ezek bár az idő távlatában nem feltétlenül tűnnek fontosnak, mégis azt jelzik, hogy az Unió lényegéhez éppannyira hozzátartozik a folyamatos önreflexió, mint az integráció vagy a közös szakpolitikák és intézmények révén elért sikerek.

Az ötödik rész azokat a kihívásokat, dilemmákat és válságokat mutatja be, amelyek nemcsak az EU jövőjére, de az európai állampolgárok mindennapi életére is hatással vannak, és amelyekkel a könyvet sokkal naprakészebbé teszik más tankönyvekkel szemben. Mielőtt rátérnék ezek bemutatására, néhány gondolat erejéig kitérnék a könyv első négy részére. Mivel a kötet láthatóan tankönyvnek készült, ez a négy rész nem tartogat sok meglepetést az olvasó számára. Épp ellenkezőleg, az itt található fejezetek szerzői igyekeznek átfogó jelleggel, mégis könnyen befogadható formában átadni azt a tudásanyagot az Európai Unióról, amelynek az ismerete a felsőoktatásban tanuló hallgatóktól Európa-szerte elvárható.

Az első három rész az integráció történetéről, az EU elméleti megközelítéseiről és az intézményeiről kínál ismereteket. A könyv szerzőinek egyedül a legbővebb, negyedik részében nem célja átfogóan tárgyalni az uniós politikát. Ez a rész váltalan inkább arra fókuszál, hogy a fontosabbnak tekintett közös szakpolitikákat bemutassa, valamint segítsen az olvasóval megértetni az uniós „politikacsinalás” menetét. Az *Educatio* olvasói számára, sajnálatos módon, kimarad az oktatáspolitikai sem önálló fejezetet nem kap a könyvben, de meglepő módon még futólag sem említik sehol. Nem kap helyet az Unió szociális dimenziójáról szóló (tizenkilencedik) fejezetben, amelyben feltételezhetően önálló fejezet hiányában helye lenne. Ez a fejezet csak a társadalompolitika legfontosabbnak tartott területeire, a munkajogra, a munkahelyi egészség és biztonság témájára és az antidiszkriminációra koncentrálna, megemlíti a nemek közötti egyenlőség kérdését és a szülői szabadságot. Ugyancsak hiányzik az oktatás kérdése azokban a fejezetekben, amelyekben szó esik az európai polgárságról (és ahol szintén létjogosultsága lenne, ha például az európai identitás kialakításának a neveléssel való összefüggéseire gondolunk). Nem tárgyalják a szerzők a környezetpolitikáról szóló (huszonharmadik) fejezetben sem, amelyben szintén jogosan várhatnánk, hogy a fenntarthatóság és a tudatos környezetvédelem kérdésével kapcsolatban felmerüljön a nevelés és oktatás szerepe. Ebből a szempontból tehát, ha az oktatásról, európai oktatáspolitikáról szeretnénk bővíteni ismereteinket, a könyv nem elégsíti ki a kíváncsiságunkat.

Az említett hiányosság mellett a könyvnek van még egy gyengesége. Érdekes módon ez épp az, amit korábban az erényének is neveztem. Más tankönyvekkel szemben a kötetet az utolsó fejezetei teszik igazán érdekessé. Ezek olyan kérdéseket boncol-

gatnak, amelyek az Európai Unió pillanatnyi helyzetének elemzését és értelmezését kívánják meg. Ez azonban magában hordozza egyrészt annak a veszélyét, hogy a kellő időbeli távlat hiányában az értelmezés téves lehet, másrészt pedig azt, hogy a diagnózis bármelyik pillanatban idejétmúlttá válhat. Ez úgymond meg is történt a jelenlegi, ötödik kiadással, amely, elődeivel ellentétben, önálló fejezetben tárgyalja az Unió jövőjét. A Brexittel olyan mértékben gyorsultak fel az események az Európai Unió háza táján, hogy azokkal a kiadás nem tud versenyezni, így csak a 2015-ös év közepéig tárgyalja az Egyesült Királyságban zajló eseményeket. Talán levonható a tanulság, hogy az uniós politikák jelenleg is fősodrában lévő eseményeinek valószínűleg nem szerencsés egész fejezeteket szentelni. Míg a könyv első négy része a társadalomtudományok elfogadott nézeteit tárja az olvasó elé, az ötödik rész szerzői sokkal ingoványosabb talajra tévednek, amikor az új jelenségek elemzésébe vágják fejszéjüket.

Az Európai Unió vitatott kérdéseiről szóló fejezetek – tehát a könyv utolsó fejezetei – a tagországokat és az európai polgárokat leginkább megosztó jelenségeket mutatják be. Ezek közé tartozik a demokráciáról és legitimitásról szóló (huszonnegyedik), a közvéleményről írt (huszonötödik), az euroválság és az integráció viszonyáról szóló (huszonhatodik), továbbá az EU jövőjéről írt (huszonhetedik) fejezet. Az ezekben tárgyalt jelenségek arra hivatottak felhívni az olvasó figyelmét, hogy az elmúlt években valóban az Európai Unió válságát tapasztalhattuk meg, azonban ebből csakis európai szinten létezhet kiút. A szerzők rámutatnak, hogy az Unió történetét folyamatosan a mostaniakhoz hasonló kihívások sora jellemezte, de a tény, hogy ezekből mindig volt megoldás az integráció irányába, azt jelzi, hogy a napjainkban tapasztalható válsá-

gokra is lehet megoldást találni a közösség szintjén.

Az Uniót érintő egyik legsürgetőbb probléma egy valójában már az integráció kezdete óta fennálló jellegzetességből fakad. A *demokratikus deficit*nek nevezett jelenség lényege, hogy miközben a politika alakítása a nemzetállami szintről sok esetben uniós szintre került, ott nem társult hozzá megfelelő mértékű demokratikus kontroll. Míg ez az elitiek által vezérelt, technokrata kormányzás az integráció korai szakaszában nem jelentett problémát, ez az ezredfordulóra a kritikus és EU-ellenes hangok elsődleges érvévé lépett elő. A szerzők rámutatnak, hogy a két lehetséges megoldási irány (a nemzetek feletti kormányzás, ill. a tagállamok szuverenitását erősítő kormányközi integráció) mellé az Egyesült Királyság az Unióból való kilépésének lehetőségével még egy harmadik forgatókönyv is társult: a teljes fragmentálódásé.

A szerzők azonban bizakodók. Egy európai *démosz* és a közös identitás kialakulásának hiánya ellenére a kötet azt sugallja, hogy az elkövetkezendő években előrelépést fogunk tapasztalni az állampolgárok európai identitásának irányába. Ez azért érdekes, mert bár a kötet utolsó fejezetei megemlítik, hogy az európai polgárság három tényezőről múlik (közös jogok és kötelezettségek, részvétel, ill. identitás), arról mégsem esik szó, hogy ezekben mind döntő szerepe van az állampolgári nevelésnek. A média kapcsán a kötetből betekintést nyerhetünk abba, hogy „európai média” hiányában a politikai szereplők az európai ügyeket nemzeti színezetben interpretálják, az ügyek keretezésében és értelmezésében pedig szabadabb a mozgásterük amiatt, mert a polgárok gyakran a nyelvi hiányosságok miatt más forrásból nem tudnak tájékozódni. Arról azonban egyáltalán nem esik szó, hogy vajon a média analógiájára a nemzetállami oktatás

szab-e gátat az európai állampolgári nevelés és az európai identitás kialakulásának.

A közös identitás hiánya, az Unió tagállamai közötti szolidaritás gyengülése, a még mindig nehezen átlátható, kevésbé demokratikus uniós kormányzás, az euroszkeptikus politikai szereplők megerősödése, valamint az euro- és menekültválság sok tényezőben összefüggő jelenségnek tekinthetők valamennyi szerző szerint. Azonban a kötetből nem derülnek ki az ok-okozati viszonyok. Mi okozza az európai államok közötti szolidaritás megrepedését? Hogyan befolyásolják a tech-

nológiai újítások az európai parlamenti választások kimenetelét? Hogyan hatnak ezek a közvéleményre? Mi a kapcsolat az euroválság, annak megoldása érdekében tett lépések és az euroszkeptizmus között? És egyáltalán mire számíthat Európa a menekültválság korában? Ezekre a kérdésekre tehát nem kapunk választ. Egy dolog azonban biztos: az Európai Unió kénytelen lesz reflektálni ezekre az elhúzódó kihívásokra, ami viszont hamarosan időszerűvé teszi a *European Union Politics* egy újabb, hatodik kiadását.